

atomowej — w ONZ, Komisji Sejmowej Spraw Zagranicznych, w grudniowych rozmowach z przedstawicielami dyplomatycznymi państw zachodnich i we wspólnym komunikacie polsko-radzieckim z 2 lutego br. Jednocześnie jest to dokument, który zawiera szereg nowych myśli, wynikłych z uważnego śledzenia całej dotychczasowej dyskusji międzynarodowej nad planem Rapackiego, z chęci uwzględnienia konstruktywnych sugestii, jakie wysunięte zostały w toku dyskusji, oraz z chęci odpowiedzenia na zastrzeżenia i argumenty przeciwników. Memorandum polskie zawiera szerszą i bardziej rozwiniętą definicję samej strefy bezaatomowej. Dotychczas rozumiano pod słowem strefa bezaatomowa — obszar, na którym nie wolno będzie produkować i magazynować broni jądrowej. Teraz wprowadzone zostaje określenie: strefa bezaatomowa jest to obszar, na którym nie byłoby broni jądrowej i przeciw któremu broń jądrowa nie mogłaby być stosowana. Rozwinięcie definicji strefy bezaatomowej wynika stąd, że zaproponowane zostało uzupełnienie dotychczasowych zobowiązań wielkich mocarstw przewidzianych w związku z planem polskim...“

Warszawski tygodnik „Polityka“ 1958, nr 8, w artykule pt. „Ewolucji ciąg dalszy“ pisze m. i.:

„... 2 października 1957 r. świat po raz pierwszy usłyszał o planie strefy bezaatomowej. 14 II 1958 r. zostały skierowane do wszystkich zainteresowanych rządów, w tej liczbie i do rządu NRF, szczegółowo opracowane propozycje dyplomatyczne dotyczące wszystkich elementów planu. Już samo zestawienie tych dat pokazuje, z jaką systematycznością rząd polski pracuje na rzecz stworzenia strefy bezaatomowej...“ (a)

MEMORANDUM RZĄDU POLSKIEGO Z DNIA 14 II 1958 R. W SPRAWIE STREFY BEZATOMOWEJ W EUROPIE

„Trybuna Ludu“ 1958, nr 49, podaje następujący tekst memorandum polskiego, skierowanego do rządów dziesięciu państw w sprawie dalszego szczegółowego opracowania planu strefy bezaatomowej w Europie:

„Dnia 2 października 1957 roku Rząd PRL przedstawił na Ogólnym Zgromadzeniu Organizacji Narodów Zjednoczonych propozycję w sprawie utworzenia strefy bezaatomowej w Europie Środkowej. Rządy CSR i NRD oświadczyły gotowość przystąpienia do tej strefy.

Rząd PRL wychodził z założenia, że utworzenie proponowanej strefy bezaatomowej może doprowadzić do poprawy atmosfery międzynarodowej, ułatwić szersze rozmowy rozbrojeniowe i rozwiązanie innych spornych zagadnień międzynarodowych, podczas gdy kontynuowanie i upowszechnianie zbrojeń jądrowych musiałyby tylko prowadzić do dalszego usztywnienia podziału Europy na przeciwstawne bloki i skomplikowania sytuacji, zwłaszcza w Europie Środkowej. W grudniu 1957 roku Rząd PRL ponowił swoją propozycję na drodze dyplomatycznej.

Biorąc pod uwagę szerokie echo, jakie wywołała polska inicjatywa, i uwzględniając wnioski wynikające z dyskusji, która rozwinęła się nad tą propozycją, Rząd PRL przedstawia niniejszym bardziej szczegółowe rozwinięcie swoich propozycji, mogące ułatwić podjęcie rozmów i osiągnięcie porozumienia w tym przedmiocie.

I.

Proponowana strefa powinna objąć obszar Polski, Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Niemieckiej Republiki Federalnej. Na jej terytorium nie byłaby produkowana ani magazynowana broń jądrowa, nie byłoby rozmieszczane sprzęt ani urządzenia przeznaczone do jej obsługi, użycie broni jądrowej przeciw obszarowi strefy byłoby zakazane.

II.

Treść zobowiązań, wynikających z utworzenia strefy bezatomowej, opierałaby się na następujących założeniach:

1. Państwa strefy zobowiązałyby się nie produkować, nie utrzymywać, nie sprowadzać dla własnych celów oraz nie zezwalać na rozmieszczenie na swoich obszarach broni jądrowej wszelkiego typu, jak również nie instalować i nie dopuszczać na swoje terytorium urządzeń i sprzętu obsługującego broń jądrową, w tym wyrzutni raketowych.

2. Cztery mocarstwa (Francja, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i ZSRR) zobowiązałyby się:

a) nie utrzymywać broni jądrowej w uzbrojeniu swoich wojsk stacjonujących na obszarze państw strefy; nie utrzymywać i nie instalować na obszarach państw strefy żadnych urządzeń i sprzętu przeznaczonego do tej obsługi, w tym wyrzutni raketowych;

b) nie przekazywać w jakikolwiek sposób i pod jakimkolwiek tytułem broni jądrowej ani urządzeń i sprzętu, przeznaczonego do jej obsługi, rządów lub innym organom na tym obszarze.

3. Mocarstwa, dysponujące bronią jądrową, powinny zobowiązać się, że broń ta nie będzie użyta przeciwko obszarowi strefy i jakimkolwiek obiektom w niej się znajdującym.

W ten sposób mocarstwa zobowiązałyby się do przestrzegania statutu strefy, jako obszaru, na którym nie byłoby broni jądrowej i przeciw któremu broń jądrowa nie byłaby stosowana.

4. Inne państwa, których wojska stacjonowane są na obszarze któregośkolwiek z państw wchodzących w skład strefy, również zobowiązałyby się, że nie będą utrzymywać broni jądrowej w uzbrojeniu swoich wojsk i broni takiej nie będą przekazywać rządów lub innym organom na tym obszarze. Nie będą one również instalować na obszarach państw strefy żadnych urządzeń i sprzętu przeznaczonego do obsługi broni jądrowej, w tym wyrzutni raketowych, ani też przekazywać ich rządów lub innym organom na tym obszarze.

Sposób i tryb realizacji tych zobowiązań mogłyby być przedmiotem szczegółowych uzgodnień.

III.

1. Celem zapewnienia skuteczności i wykonywania zobowiązań zawartych w ustępie II pkt. 1, 2 i 4 zainteresowane państwa zobowiązałyby się ustanowić na obszarze proponowanej strefy system szerokiej i skutecznej kontroli i poddać się jego działaniu.

System ten mógłby objąć zarówno kontrolę naziemną jak i powietrzną. Można by również ustanowić odpowiednie punkty kontrolne, posiadające uprawnienia i możliwości działania zapewniające skuteczność inspekcji.

Szczegóły i formy realizacji kontroli mogą być uzgodnione w oparciu o doświadczenia dotąd w tej dziedzinie uzyskane oraz projekty przedstawione przez różne państwa w czasie dotychczasowych rozmów rozbrojeniowych w formie i zakresie, w jakim dadzą się one zastosować do obszaru strefy.

System kontroli utworzony dla strefy bezatomowej mógłby dostarczyć pożytecznych doświadczeń przy wprowadzaniu w życie szerszych porozumień rozbrojeniowych.

2. Dla czuwania nad realizacją proponowanych zobowiązań należałoby powołać odpowiedni aparat kontroli. Mogłoby na przykład uczestniczyć w nim przedstawiciele powołani (ewentualnie *ad personam*) przez organa organizacji Paktu Północno-Atlantyckiego i Paktu Warszawskiego. Mogłoby w nim również uczestniczyć obywatele lub przedstawiciele państw nie należących do żadnego ugrupowania wojskowego w Europie.

Sposób powołania, działania i sprawozdawczości aparatu kontroli może być przedmiotem dalszych uzgodnień.

IV.

Najprostszą formą ujęcia zobowiązań państw wchodzących w skład strefy byłoby zawarcie odpowiedniego układu międzynarodowego. Celem jednak uniknięcia komplikacji, które w takim rozwiązaniu mogłyby widzieć niektóre państwa, można:

1. ująć te zobowiązania w formę czterech jednostronnych deklaracji, mających charakter zobowiązania międzynarodowego, złożonych u uzgodnionego depozytariusza;

2. ująć zobowiązania wielkich mocarstw w formę wspólnego dokumentu lub jednostronnych deklaracji (jak wyżej w pkt. 1),

3. ująć zobowiązania innych państw, których oddziały wojskowe stacjonują na obszarze strefy, w formę jednostronnych deklaracji (jak wyżej w pkt. 1).

W oparciu o powyższe wnioski Rząd PRL proponuje wszcząć rozmowy dla dalszego szczegółowego opracowania planu utworzenia strefy bezaatomowej, dokumentów i gwarancji z tym związanych oraz sposobów wprowadzenia w życie przyjętych zobowiązań.

Rząd PRL ma podstawy do twierdzenia, że przyjęcie propozycji w sprawie utworzenia strefy bezaatomowej w Europie Środkowej ułatwi osiągnięcie porozumienia w sprawie odpowiedniego ograniczenia zbrojeń konwencjonalnych i obcych wojsk stacjonowanych na obszarach państw strefy". (a)

NOTY RZĄDU POLSKIEGO DO DZIESIĘCIU PAŃSTW

Według doniesień „Trybuny Ludu“ 1958, nr 49, w dniu 14 lutego min. A. Rapacki przyjął akredytowanych w Warszawie ambasadorów wielkich mocarstw: ZSRR, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji; ambasadorów CSR i NRD oraz *chargés d'affaires* Belgii, Danii i Kanady. Wymienionym przedstawicielom dyplomatycznym min. Rapacki wręczył w celu przekazania rządów, które reprezentują, memorandum oraz noty rządu polskiego, dotyczące polskiej propozycji utworzenia strefy bezaatomowej w Europie Środkowej. W notach do rządów wszystkich wymienionych państw rząd polski stwierdza, że polska propozycja utworzenia strefy bezaatomowej na terytorium Polski, NRD, CSR i NRF wzbudziła żywe zainteresowanie w kołach rządowych i politycznych oraz opinii publicznej, w szczególności w Europie. W celu ułatwienia negocjacji w sprawie polskiej propozycji rząd polski postanowił przedstawić jej bardziej szczegółowe rozwinięcie w memorandum, przekazanym wszystkim zainteresowanym państwom. Przy opracowywaniu memorandum wzięto pod uwagę szereg opinii zgłoszonych w oświadczeniach, złożonych na temat polskiej propozycji. Noty stwierdzają następnie, że rozwiązanie problemu rozbrojenia w skali światowej wymaga przede wszystkim rokowań między wielkimi mocarstwami oraz innymi zainteresowanymi państwami. Dlatego też rząd polski popiera propozycję rządu ZSRR dotyczącą spotkania kierowniczych działaczy państwowych na najwyższym szczeblu z udziałem szefów rządów. Spotkanie takie mogłoby doprowadzić do uzgodnienia sprawy utworzenia strefy bezaatomowej w Europie Środkowej, gdyby do tego czasu nie osiągnięto porozumienia między zainteresowanymi państwami. Zdaniem Polski podjęcie już obecnie rozmów w sprawie utworzenia strefy bezaatomowej w Europie Środkowej przyczyniłoby się do pomyślnego przebiegu wspomnianego spotkania na najwyższym szczeblu.

W nocie do rządu ZSRR rząd polski wyraża przekonanie, że rząd ZSRR, który dotychczas wykazywał pełne zrozumienie i poparcie polskiej propozycji, przychyl-